

ЩОДО ЗАКРІПЛЕННЯ ТЕРМІНУ «ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ» У ДЖЕРЕЛАХ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

САДОВА Тетяна Сергіївна,
*аспірант кафедри загальноправових
дисциплін і міжнародного права
Одеського національного
університету ім. І.І. Мечникова*

Злочини проти людяності викликають заклопотаність всієї міжнародної спільноти, оскільки існує загроза небезпеки будь-якої країни.

Метою наукової доповіді є розгляд історичного процесу становлення та закріплення терміну «злочини проти людяності». Відповідно до поставленої мети сформовані завдання: визначити час зародження концепції злочинів проти людяності (далі – ЗПЛ), проаналізувати яких змін зазнала концепція ЗПЛ протягом часу.

Дослідженням цієї проблеми займалися такі вчені як: Е. Давид, М. Бассіоні, М.В. Буроменський, В.В. Василенко В.М. Русинова, В. Пелла, Ю.В. Трунцевський, Д. Філд.

У науці міжнародного права існують розбіжності щодо визначення часу зародження концепції ЗПЛ. Вчений Верле Г. пов'язує зародження концепції ЗПЛ із застереженням Мартенса, яке було закріплене в Конвенції про закони сухопутної війни 1907 р. [1]. Барсегов Ю.А. пов'язує зародження цієї міжнародно-правової категорії з Декларацією Великобританії, США і Росії 1915 р. [2]. Глотова С.В. зауважує, що вже в преамбулі Санкт-Петербурзької декларації 1868 р. говорилося про закони людяності як про норму звичаєвого права [3, с. 38]. В.В. Пустогаров вважає, що точкою відліку є Брюссельська конференція 1874 р., коли в проекті Конвенції про закони і звичаї сухопутної війни її автор Ф.Ф. Мартенс спирався на принципи Декларації 1868 р. Він запропонував включити в преамбулу Конвенції таке положення: «Надалі до того часу, коли трапиться нагода видати більш повний збір законів війни, Високі Договірні

сторони вважають доречним засвідчити, що у випадках, не передбачених прийнятими ними постановленнями, населення та воюючі сторони залишаються під охороною і дією міжнародного права, оскільки вони впливають з встановлених між народами звичаїв, із законів людяності та вимог суспільної свідомості» [4, с. 12].

Отже, аналізуючи ряд декларацій та конференцій за роками їх проведення та підписання, автор погоджується з думкою Готової С.В. щодо першої згадки законів про людяність як норму звичаєвого права.

Як зазначає Е. Давид, словосполучення «злочин проти людяності» вживається для визначення деяких тяжких насильницьких дій, які здійснюються в широких масштабах людьми, незалежно від того, чи є вони представниками держави, на шкоду іншим людям, як правило, зокрема в політичних, ідеологічних, расових, національних, етнічних або релігійних цілях [5, с. 537].

У статуті Міжнародного військового трибуналу для суду та покарання головних військових злочинців європейських країн осі (далі – МВТ) міститься перелік діянь, які входять до складу ЗПЛ, а саме: вбивства, винищування, поневолення, заслання та інші жорстокості, вчинені щодо цивільного населення до або під час війни, або переслідування за політичними, расовими або релігійними мотивами з метою здійснення або в зв'язку з будь-яким злочином незалежно від того, чи були ці дії порушенням внутрішнього права країни, де вони були здійснені, або немає [6, ст. 6].

У статті 5 статуту Міжнародного трибуналу по колишній Югославії (далі – МТКЮ) стверджується, що трибунал повноважний здійснювати судове переслідування осіб, відповідальних за ЗПЛ, якщо вони вчинені в ході збройного конфлікту, будь то міжнародного або внутрішнього характеру, і спрямовані проти будь-якого цивільного населення: вбивства, винищування, поневолення, депортація, ув'язнення, катування, зґвалтування, переслідування за політичними, расовими або релігійними мотивами, інші нелюдські акти [7, ст. 5]. Отже, в статуті МТКЮ до окремих видів ЗПЛ крім перерахованих в статуті МВТ віднесені наступні діяння: катування, зґвалтування, ув'язнення, інші нелюдські акти, «заслання» замінюється на «депортацію». Також на відміну від статуту МВТ, в статуті МТКЮ є зв'язок ЗПЛ зі збройним конфліктом.

Стаття 3 статуту Міжнародного трибуналу по Руанді (далі – МТР) містить аналогічний зі статутом МТКЮ перелік діянь, що входять до ЗПЛ [8, ст. 3].

У Римському статуті Міжнародного кримінального суду категорія ЗПЛ доповнюється новими діяннями, вводяться такі склади сексуальних злочинів: «обернення в сексуальне рабство», «примус до проституції», «примусова вагітність і стерилізація», інші форми сексуального насильства порівнянної тяжкості. Злочин «переслідування за політичними, расовими або релігійними мотивами» доповнено словами «будь-якої ідентифікованої групи», а в якості підстави включає і такі мотиви, як культурний і гендерний, що відображає сучасний рівень захисту прав людини. Вводяться склади «насильницьке зникнення людей», «злочин апартеїду» [9, ст. 7].

Таким чином, перша згадка законів про людяність як норму звичаєвого права відбулася в преамбулі Санкт-Петербурзької декларації 1868 р. Концепція ЗПЛ закріплена в таких джерелах міжнародного права як: статут МВТ, статут МТКЮ, статут МТР та Римський статут Міжнародного кримінального суду. З роками концепція ЗПЛ зазнала певних змін. Вони полягали у тому, що перелік деяких діянь, що входять в цю міжнародно-правову категорію, був розширений. Вносилися зміни в сут-

ність ЗПЛ, зокрема зв'язок ЗПЛ з наявністю збройного конфлікту та масштаб здійснення ЗПЛ. Найбільше розширення категорія ЗПЛ набула в Римському статуті, де закріплено нові склади злочинів, такі як сексуальні, злочини щодо зникнення людей та злочин апартеїду, вже наявні склади було доповнено уточнюючими ознаками.

Список використаних джерел:

1. Верле Г. Принципы международного уголовного права: учебник / пер. с англ. С.В. Саяпина. Одесса: Феникс, 2011. 392 с.
2. Барсегов Ю.Г Турецкая доктрина международного права на службе политики геноцида (о концепции члена «Комиссии примирения» Гюндюз Актана). URL: <http://www.genocide.ru/lib/barseghov/doctrine/contents.htm> (дата звернення: 24.02.19).
3. Глотова С.В. Концепция преступлений против человечности: общепризнанность и сущностные признаки в свете современного развития международного права. *Вестник СПбГУ*. Санкт-Петербург, 2016, № 3. С. 36—49.
4. Пустогаров В.В. Международное гуманитарное право: учебник. Москва: Институт государства и права Российской Академии наук, 1997. 55 с.
5. Давид Э. Принципы права вооруженных конфликтов: курс лекций юридического факультета Открытого Брюссельского университета. Москва: МККК, 2000. 720 с.
6. Статут Міжнародного військового трибуналу для суду та покарання головних військових злочинців європейських країн осі. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_201 (дата звернення: 24.02.19).
7. Статут Міжнародного трибуналу по колишній Югославії. URL: <http://www.un.org/ru/law/icty/charter.shtml> (дата звернення: 24.02.19).
8. Статут Міжнародного трибуналу по Руанді. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d65 (дата звернення: 24.02.19).
9. Римський статут Міжнародного кримінального суду. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588 (дата звернення: 24.02.19).

